

УДК 130.123.4:378.011.3–051

Тетерятников Костянтин

ПРОБЛЕМА РЕЛІГІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: ПОШУК ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ МІЖ ЄВАНГЕЛЬСЬКИМИ ПРОТЕСТАНТАМИ УКРАЇНИ І ПРОТЕСТАНТИЗМОМ РЕФОРМАЦІЇ

Стаття присвячена системному аналізу проблеми релігійної ідентичності між історичним протестантизмом і неопротестантськими церквами України, яких ми знаємо як євангельське християнство. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких основних дослідницьких завдань: дати визначення реформації, з'ясувати відмінності в ідентичностях пострадянських євангельських церквах та виявити практичні кроки щодо взаємозв'язку між євангельськими церквами України і протестантизмом реформації.

У статті буде запропоновано розуміння реформації, як необхідність для євангельської церкви, також представлений аналіз стану церков перед новим реформаційним ривком і практичні кроки із здійснення реформаційних перетворень.

Ключові слова: ідентичність, реформація, український контекст, суспільство, протестантизм, євангельська церква.

Tetryatnikov K. V.

THE PROBLEM OF RELIGIOUS IDENTITY: THE SEARCH FOR THE RELATIONSHIP BETWEEN EVANGELICAL PROTESTANTS OF UKRAINE AND THE PROTESTANT REFORMATION

The article is devoted to a systematic analysis of the problem of religious identity between historical Protestantism and the neo-Protestant churches of Ukraine, which we know as evangelical Christianity. The achievement of this goal implies the solution of the following basic research tasks, such as the need to define the Reformation, to clarify the differences in the identities of post-Soviet evangelical churches and to identify practical steps on the relationship between evangelical churches in Ukraine and the Protestant Reformation.

This article offers an understanding of the Reformation as a necessity for the evangelical church, also presents an analysis of the churches before the new jerk reform and practical steps to implement reform reforms.

Key words: identity, reformation, Ukrainian context, society, Protestantism, evangelical church.

Тетерятников К. В.

ПРОБЛЕМА РЕЛИГИОЗНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ: ПОИСК ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ ЄВАНГЕЛЬСЬКИМИ ПРОТЕСТАНТАМИ УКРАЇНИ І ПРОТЕСТАНТИЗМОМ РЕФОРМАЦІЇ

Стаття посвящена системному аналізу проблеми релігійної ідентичності между історичним протестантизмом і неопротестантськими церквами України, которых мы знаем как євангельское християнство. Достижение поставленной цели предполагает решение следующих основных исследовательских задач, как необходимо дать определение реформации, выяснить различия в идентичностях постсоветских євангельских церквей и выявить практические шаги по взаимосвязи между євангельскими церквами України и протестантизмом реформации.

В статье предлагается понимание реформации, как необходимость для євангельской церкви, также представлен анализ церковей перед новым реформирования рывком и практические шаги по осуществлению реформирования преобразований.

Ключевые слова: идентичность, реформация, украинский контекст, общество, протестантизм, євангельская церковь.

Вступ. Інтерес до святкування ювілею п'ятсот років Реформації, який ми бачимо сьогодні з боку євангельських церков України, нашої хвилює на питання про взаємозв'язок між євангельськими протестантами сучасності і безпосереднім протестантизмом реформації. Тут можна побачити певну складність в ідентичності між євангельськими протестантами й історичним протестантизмом Реформації, що призводить до проблеми тотожності між історичним крилом реформації і її новітніми різновидами.

Ми живемо в епоху постмодерну і по-своєму бачимо необхідність у реформаційних процесах, які стають актуальними для сьогоднішнього дня. Сучасній євангельській церкві необхідна дорожня карта, яка вказує на подальший шлях, і тут важливо звернутися до досвіду реформаційних процесів у минулому, тим більше, що в нас є тільки досвід революційних процесів щодо перетворення суспільства.

Радянський тоталітаризм зупинив час і євангельської церкви в пострадянських країнах доводиться з відставанням реагувати на процеси, які вже давно виникли на заході. Церкви доводиться стикатися з необхідністю «переоцінки цінностей» і в підсумку, може виявитися, що спадщина реформації не входить у систему координат сучасної євангельської церкви. Особливо це відчутно зараз, коли ідеологія «Руського міра» прирікає євангельський протестантизм на жалюгідне існування.

Церква, як це вже було в минулі історичні епохи, відчуває як зовнішній, так і внутрішній тиск. Зовнішній тиск пов'язаний із поглибленням постмодерну в життя суспільства, а також із наступом нових «темних віків» [4] і як результат цього, ми бачимо нашарування конфліктних парадигм. У контексті євангельських церков на пострадянському просторі, це поглиблення пов'язане з політичною кризою пострадянських держав, імперської політики Кремля і війною в Україні. Внутрішній тиск пов'язаний з імітацією реформації, які так і не відбулися в євангельських спільнотах. Що ж сталося? Сталося нашарування на православну релігійність західного євангельського досвіду, без глибоких світоглядних змін. У зв'язку з цим, ми бачимо проблему релігійної ідентичності і як висновок, необхідність у пошуку взаємозв'язку між євангельськими протестантами України і протестантами реформації.

Мета цього дослідження полягає в системному аналізі проблеми релігійної ідентичності між історичним протестантизмом і неопротестантськими церквами України, яких ми знаємо як євангельське християнство. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких основних дослідницьких завдань: необхідність дати визначення реформації, з'ясувати відмінності в ідентичностях пострадянських євангельських церквах та виявити практичні кроки щодо взаємозв'язку між євангельськими церквами України і протестантизмом реформації.

У статті буде запропоновано розуміння реформації, як необхідність для євангельської церкви, також представлений аналіз стану церков перед новим реформаційним ривком і практичні кроки із здійснення реформаційних перетворень.

У процесі усвідомлення важливості реформаційного виклику для євангельських церков необхідно розуміти, що весь світ, за влучним твердженням Девіда Сміта, виявився на узбіччі життя. Всі аутсайтери. І тут Сміт ілюструє ситуацію з життя учнів Христа, які, розчарувавшись у Месії, йшли в Емаус, щоб проілюструвати, що безвихідних ситуацій не буває, і всі ми потребуємо Христа [8, с. 31].

Визначення реформації як необхідності для пострадянських євангельських церков сучасності

На думку Алістера Мак-Грата, реформація в Західній Європі відрізнялася своєю складністю і неоднозначністю, а її цілі далеко виходили за межі реформування доктрини Церкви [3, с. 65]. Справді, реформація торкнулася не тільки церковного, релігійного та теологічного життя, вона трансформувала соціальну, політичну та економічну складові життя тих країн, де вона відбувалася.

Євангельські церкви на пострадянському просторі, які бачать себе спадкоємцями реформації, часто не звертають уваги на те, що вони можуть бути далекими від цього явища в історії церкви. Наприклад, інтерес до реформації як фактору позитивних змін у церкві і в суспільстві, був цікавий для «євангельського собору», створеного російськими протестантами і який після трьох щорічних зустрічей, зіткнувся з неможливістю його проведення, тому що виявився носієм не ідей Реформації, а ідей «Руського міру», тільки вже в євангельській інтерпретації. До речі після 2013 року «євангельський собор» так більше і не відбувся, хоча планувався у 2014 році в Україні в місті Славянськ, який на час проведення собору був окупований російськими найманцями на весні 2014 року.

Ідеї реформації мають на увазі необхідність у постійних реформах, які не зупиняються тільки в церкві, але зачіпають і суспільство. Цей бік взаємодії, що передбачає зміни не тільки в духовному і моральному житті, але і в соціально-політичному, часто опускається в пострадянських євангельських церквах, які усвідомлюють, що їх вплив на державу невеликий і тому головне завдання зводиться до того, щоб утриматися на плаву у своїй країні, служачи державі і бути аполітичними, не замислюючись про необхідність переображення суспільства. Це яскраво виражається в заявах протестантських лідерів у Росії, які, часто закриваючи очі на очевидні речі, намагаються не втратити доступ до «вищих кабінетів», часто використовують не логічні твердження [5]. Адже якщо «вся влада від Бога», то і відповідальність за цю владу покладається на Нього... З другого боку, не звертається увага на те, що революційні процеси, що відбулися в Україні, за колоти проти нечестивої влади є не тільки політичним досвідом молоді України, але і Росії, яка протягом ХХ століття пережила кілька революційних переворотів.

Треба розуміти, що церква яка відкрита до Бога і Його Слова, завжди буде реформуватися. На думку російського лютеранського єпископа Дітріха Брауера, – «Церква яка реформується – це та церква, яка відповідає на виклики часу» [1, с. 7]. Ця теза потребує осмислення і пошуку нових застосувань через тотального падіння інтересу до протестантизму в пострадянських країнах. Щось із церквою не так, якщо вона як «сіль і світло» втратила свої властивості. Але тут ми стикаємося не тільки з необхідністю в реформації, але і з дефіцитом реформаторів. Де сучасні Лютери і Кальвіни в пострадянських євангельських церквах? Невже наш шлях – це «шлях Меланхтона», тобто шлях компромісів і пристосуванства? [1, с. 9].

Відмінності в ідентичності пострадянських євангельських церков

Євангельські церкви в пострадянських країнах, маючи більше ніж ста п'ятдесятирічну історію, накопили у своєму багажі «старі» і «нові» традиції церковного життя громад, що призвело до відмінностей в ідентичності євангельських церков. Розвиваючись по-різному і маючи різні історичні передумови і традиції, а також свій історичний час, євангельські церкви можна згрупувати в чотири основні групи.

Насамперед це традиція церков радянського минулого, традиції церков епохи 90-х рр., а також традиції церков нової хвилі і церков комбінованого церковного життя. Чим вони відрізняються один від одного? У якому стані вони знаходяться зараз? І як вони відрізняються що до протестантсько реформатської традиції сьогодні? Розуміння строкатості і неоднорідності традицій допомагає краще розуміти складність ідентичності пострадянських євангельських церков в Україні.

Найбільшими і найвпливовішими євангельськими церквами є ті громади, які мають багату історію, корінням ідуть у радянське і дорадянське минуле. Церкви й об'єднання цих громад, так звані союзи, підкреслюють свою історію, чисельність, розгалуженість, інфраструктуру та імплантацію в історичну та соціальну тканину суспільства. З ними вважаються на державному рівні і вони по праву вважаються центральними. Практично в кожному обласному або регіональному центрі, є такі церкви різних традиційних євангельських конфесій і вони мають загальні характерні ознаки: має довголітню історію, великий будинок, найбільшу кількість членів церкви і монополію впливу на формат церковного життя і богослужбової практики в більшості церков у своєму регіоні. Особливістю цієї групи церков у тому, що вони обертаються навколо ранкового недільного богослужіння, яке є найголовнішою подією в їхньому житті. Все інше здається другорядним. Зазвичай у таких церквах дуже слабо розвинена мережа домашніх груп. У кращому випадку церковне керівництво не заважає розвитку малих груп, але частіше за все мережа малих груп у таких церквах не вітається.

З другого боку, саме ці церкви, пройшовши шлях через радянське минуле, змогли стати своєрідними центрами благовістя і місіонерської праці на початку дев'яностих, але на сьогодні такий тип церков переживає чергову кризу форми. Адже, сформувавшись у радянські часи, ці церкви практично випадають із життя сучасного постіндустріального, інформаційного і постмодерного суспільства. Їх невміння нести «Світло» і «Сіль» у гущу соціального життя призводить до того, що саме ці церкви швидше «порожніють» і втрачають свої ряди. Часи безпрецедентного церковного росту дев'яностих, уже безповоротно минули і якщо не робити ніяких ревізійно-реформаційних дій, то, незважаючи на сьогоднішню більшість, ці церкви приречені на занепад і вмирання. На жаль, але пастори церков цього типу не бачать цих проблем, виправдовуючись біблійними текстами – «не бійся мале стадо...», або що «не всі йдуть малими воротами в Царство Небесне» і т. д.

Велика кількість церков була заснована в дев'яності роки, на хвилі пробудження релігійного інтересу в пострадянському суспільстві. Ці церкви найчастіше ґрунтувалися як альтернатива старим церквам радянського минулого з невеликими змінами у формі служіння і церковної практики. Ця традиція також зосереджена навколо ранкового недільного богослужіння в церкві. Її відрізняє тільки те, що це не єдина вісь, навколо якої обертається життєдіяльність церкви. Такою ж віссю може бути сфера освіти, місії, соціального служіння, програми та проектна діяльність. Ці церкви активні в плані заснування нових церков, але нині ця сфера місіонерської діяльності переживає занепад.

Якщо говорити загалом, то на сьогодні цей тип церков переживає певну кризу лідерства. Найчастіше ці церкви, як і раніше відомі пасторами засновниками, які вже не такі активні в розвитку церкви, як це було п'ятнадцять-двадцять років тому. Ця традиція, що виникла на хвилі дев'яностих, змогла трохи реорганізувати косметично євангельські церкви, не змінюючи їх сутність. У підсумку, ця традиція знаходиться в тому ж стані, що і традиція церков «радянського минулого». Вона також випадає з життя сучасного постіндустріального, інформаційного і постмодерністського суспільства, а здатність нести «Світло» і «Сіль» у гущу соціального життя настільки слабка, що ці церкви також констатують факт відсутності зростання і зменшення кількості хрещень. Церкви цього типу здатні до змін, але пастори або не бачать в них необхідності, або не знають із чого почати, адже розуміння реформації потребує також і волі до реформації.

Усе було б дуже сумно, якби не невелика група церков, деякі з яких, хоча і були засновані в дев'яності, але не підпадають під загальну характеристику церков цієї традиції. Це церкви нової хвилі, які кардинально відрізняються від церков як «радянського минулого», так і церков «епохи дев'яностих». Ці церкви динамічно розвиваються, кількісно і якісно зростають і мають необхідний позитив, який дає надію на зміни в суспільстві.

Головна особливість цієї традиції, що вона практично докорінно відрізняється від перших двох традицій. Якщо церкви «радянського минулого», хоча і не ростуть, але залишаються великими, то церкви цієї традиції ростуть і стають великими. У чому суть цієї богослужбової і церковної практики? Воно полягає в тому, що в таких церквах послідовно вчать тому, що суть церковного життя не тільки в недільному богослужінні, але і в житті малої домашньої групи, яка є насправді відображенням Божої і церковної сім'ї.

У церквах цієї традиції немає одної головної події в житті церкви. Інакше кажучи, і недільне богослужіння, і євхаристія, і домашня група, і молодіжний клуб, і клуб сімейних пар, і тиждень спорту – усе

це важливо, адже у всіх проявах соціального життя може і повинна проявлятися церква. Богослужіння в таких церквах найчастіше супроводжуються групою прославлення або комбінують її з молодіжним хором. Якщо хор спрямований на створення класичної обстановки величі Бога і зменшення цінності людини, то група прославлення спрямована на створення атмосфери поклоніння великому і водночас близькому Богу. Проповідь у такій церкві явно пасторського і повчального характеру, з акцентом на вивчення книг Біблії та актуальних тем, що стосуються життя християнина у світі.

Ці церкви частіше за все не орієнтовані на створення нових церков, і їх розуміння місії відрізняється в бік соціальної та громадянської активності. Благовістя в таких церквах сприймається, як складний комплекс дій, що має на увазі соціальний евангелізм, проведення культурно-масових заходів, де Слово Боже наявне, хоча і не проголошується у фундаменталістській інтерпретації істини. Цей тип церков є актуальним для евангельського співтовариства, тому що несе з собою ідею міської урбанізованої церкви, орієнтованої на жителів міст.

Так як більшість церков обертаються в межах старої місіонерської парадигми – орієнтованої на досягнення кожної людини Євангелієм, ґрунтуючись на старих уявленнях про те, що більшість людей живуть в аграрному секторі. Так було на початку ХХ століття, коли було відзначено безпрецедентне зростання церков у СРСР. Це зростання переважно відзначалося в сільській місцевості, в якій проживало понад 70% населення. І зараз багато церков знаходяться в сільській місцевості, що говорить про силу впливу старої місіонерської парадигми, що має на увазі досягнення кожної людини і кожного населеного пункту. Але сьогодні ця місіонерська модель пробуксовує і стає неадекватною. Адже зараз більше 70% населення проживають у містах і цей відсоток збільшується. Багато міських церкви найчастіше мають «сільський синдром», який протягом десятиліть створювався ще за часів радянського періоду життя церкви [9].

Не можна не звернути увагу на певну групу церков, які хоча і мають велику історію або створювалися в 90-ті рр., але лідери бажають реформаційних змін у своїх громадах. Ці церкви можуть мати і довголітню історію, і свою будівлю, але вони конструктивно підходять до особливостей усталених церковних традицій. Хоча громади комбінованого церковного життя й обертаються навколо церковного богослужіння, але воно вже не розглядається, як єдина головна подія в житті. У цьому вони схожі на третій тип церкви. У таких церквах є розуміння важливості і цінності малих домашніх груп. Богослужіння в такій церкві, хоча і схоже на богослужіння традиційних церков, але в ньому є елементи новизни. Уже в таких церквах не робиться акцент на зовнішність відвідувача богослужіння, тоді, як у церквах «радянського минулого» це пріоритет номер один. Саме ці церкви можуть стати панацеєю для церков «радянського минулого», тому що вони шукають адекватні шляхи для актуалізації церкви в суспільстві. Адже ні для кого не секрет, що старі баптистські або п'ятидесятницькі церкви не цікаві для тих, хто шукає Бога в сучасному контексті життя.

Говорячи про наявні чотири типи церков, потрібно відзначити, що цей узагальнений аналіз не має на увазі, що немає інших груп церковного життя громад. У цьому дослідженні ситуації евангельських церков, ми не розглядаємо теологічну складову церкви, практику церковного керівництва і цінності церкви. Ці аспекти вимагають окремого розгляду. Говорячи взагалі про проблему релігійної ідентичності різних евангельських церков в Україні перед необхідністю в новому реформаційному ривку, ми бачимо неоднорідність і неоднаковість кожної з форм, що має на увазі різну порційність реформаційних перетворень для кожної з церков. Насправді чотири типології евангельських церков є чотирма можливими шляхами життя церкви.

Практичні кроки що до взаємозв'язку між евангельськими церквами України і протестантизмом реформації

Реформаційні перетворення в сучасній евангельській церкві повинні стосуватися важливих складових, пов'язаних із міжконфесійним діалогом, розумінням складності істини, інтерпретації біблійного тексту і необхідності оновлення старих моделей пострадянського евангельського християнства.

Сміт у своїй книзі «На шляху в Емаус» розповідає безпрецедентну історію про духовні пошуки Бога у французького гуманіста й атеїста ХХ ст. – Альберта Камю, який, хоча і заперечував Бога і сповідував атеїстичний екзистенціалізм, на прикінці життя почав відвідувати церкву і шукати Бога. Камю, хоча і повернувся до Христа зі слів автора, але так і не зміг приєднатися до традиційної церкви, яка не опинилася готовою прийняти філософа [8, с. 133–134]. Тут Сміт намагається показати, що церква в епоху постмодерну виявилася на шляху в Емаус, щоб стати «іншою» церквою, тобто громадою Христа і це веде її далеко за межі власної деномінації. Фактично, бути громадою Христа, це означає вийти за межі своєї конфесійності і це як раз те, що і робить церкву ефективною в епоху постмодерна. Що це буквально означає? Одна з проблем евангельських церков, це підкреслення власної переваги. Спорі про правильність віри не вщухають досі, і найчастіше вони супроводжують ті церкви, які є відображенням модерністської культури. Сьогоднішнім евангельським церквам, особливо з фундаменталістського блоку, хочеться сказати: а вам не набридло сперечатися? Щодо цього покажемо досвід тих церков, які, уникаючи суперечок, визначили «коло ортодоксії» [2, с. 264] евангельських церков, саме так, знявши напругу в міжконфесійному діалозі. Ця напруга знімається і всередині громади, направляючи її внутрішній потенціал на соціальний евангелізм,

що в підсумку призводить до поступального чисельного росту громади, а це є феноменом, на загальному тлі відсутності зростання в більшості євангельських церков.

Джеймс Сміт у своїй книзі «Церква і постмодернізм» намагається інтелектуально розширити мислення сучасних християн, вказуючи тим самим на те, що сучасна епоха, яка змінила модернізм, приносить нам не тільки нові проблеми, а й вирішує старі. Одним із головних послань цієї книги є те, що християнам потрібно переосмислити поняття істини, виводячи її за межі пропозиціонального судження в бік особистісного сприйняття. Тут необхідні пояснення. Коли ми говоримо про істину – ми говоримо найчастіше про точне, справжнє і неспотворене сприйняття об'єктивної реальності [6, с. 34]. Якщо це твердження правильне щодо істини, то вона насправді не є первинною. Тоді виходить, що істина вторинна, а об'єктивна реальність є первинною. І це також означає, що істина не важлива сама по собі – це всього лише відображення реальності. У цьому плані Імануїл Кант, який скоїв «коперніканський переворот» [7, с. 11] у мисленні, показав неспроможність істини, заломленої в людському розумі. Виходячи з цієї логіки, істини просто не існує, а є тільки думки. Це болісно сприймається християнами, які відчуваючи себе як риба у воді щодо епохи модерну, але вони змушені тепер жити в іншу епоху і вони практично не знають, що їм робити в ній? Але ж все може виявитися набагато простіше, ніж здається насправді.

Читаючи Євангеліє, ми натрапляємо на слова Христа про Себе, де Він підкреслює, що Він є істиною. І тут криється відповідь на питання, про те як бути тим, для кого в епоху постмодерну, істина, як і раніше залишається цінністю. Відповідь така: потрібно перестати сприймати істину – як судження, як неспотворене сприйняття дійсності нашим розумом і почати сприймати істину як досвід міжособистісного пізнання. Якщо істина – це сам Христос, а він є особистістю, то мої відносини з цією особистістю і пізнання істини будуть не тільки суб'єктивними, але й унікальними і неповторними. Якщо це так, то ми вже не будемо «зціпивши зуби» доводити свою правомірність, а навпаки з повагою, ставитися до іншого пізнання. Інакше кажучи, ми вже не змагаємося в тому, хто ближче до Христа, а приходимо до Нього з різних боків. Таке розуміння допомагає зняти напругу в інтелектуальних суперечках і призводить нас у стан постфундаменталізму або послібералізму, таким чином виводячи нас до реальних, а не уявних інтелектуальних проблем сучасності. Це дуже важливо для церкви, яка звикла відповідати на питання, які вже давно не задають.

Необхідно по-новому підійти до тлумачення біблійних текстів. І тут знаходиться одна з складних зон євангельсько-протестантської герменевтики. У чому тут проблема? Труднощі в тому, що євангельсько-протестантська герменевтика стурбована пошуком справжнього сенсу біблійного тексту, закладеного його автором. Тобто, підготовлений проповідник – це той, хто зміг найбільш точно зрозуміти суть висловлювань біблійного автора, при цьому не враховуючи алегоричне підґрунтя, який може нести біблійний текст. Адже, наприклад, Апостол Павло міг бачити іносказання (алегорію), навіть в історичному оповіданні, такому як історія про Агар і її сина Ізмаїла з книги Буття. Що пропонують автори? Вони пропонують сприймати біблійний текст не з погляду його тлумачення, а з погляду його застосування, намагаючись бачити в ньому не тільки раціональну ланку, але і підходити до нього, використовуючи уяву. І найголовніше тут – це не догми, а історії.

Традиційні євангельські церкви, зациклилися на догмах і, захоплюючись спорами, абсолютно не звертають увагу на оповідний і фігуральний характер абсолютної більшості біблійних текстів! Девід Сміт у своїй книзі цитує Уолтера Брюггеманна, який говорить, що «стародавні тексти вибухають новим життям тільки тоді, коли вчителі і проповідники готові вийти за звичні межі своєї роботи – тобто, крім специфічних, наукових аспектів тлумачення, продемонструвати сміливість і здатність вдаватися до уяви і інтуїції, прислухаючись до біблійних текстів і кажучи про них в сучасному контексті» [8, с. 7]. Цей погляд допоможе євангельським церквам звернутися до тексту по-іншому, не прагнучи шукати неможливого: вічно вислизаючого первісного змісту тексту, вкладеного біблійним автором. Ми можемо скористатися практикою Ісуса, який цитував і тлумачив текст у синагозі і в храмі, а на вулицях і в громадських місцях проповідував притчами, використовуючи притчі та образи. Інакше кажучи, цитувати і тлумачити Біблію потрібно в тій спільноті, у якій вона визнана, там, де вона не визнана, потрібно проповідувати біблійну істину, використовуючи приклади, історії, порівняння, тобто літературно, але в сучасному контексті.

Висновки

Ми часто думаємо такими категоріями – «християнство єдиний шлях для суспільства», «тільки у Христі надія», «церква – головне місце соціальної активності людини» і тут же стикаємося з повсюдним розчаруванням у християнстві, Христі і церкві. Люди вже не довіряють традиційним схемам християнства. Дивним фактом у дослідженні великих євангельських церков в Україні, яких можна визначити терміном «megachurch», що практично всі вони є незалежними і не належать до традиційних протестантських союзів, таким як баптисти і п'ятидесятники. Велика частина з них харизматичного плану, але всі вони, як правило, незалежні і самі створюють свої спільноти, спілки та об'єднання. Чому ж ті, які вже десятиліттями зарекомендували себе в українському контексті, не цікаві більшості? Тут ми стикаємося і з проблемою гордості й усвідомленням, що багато що нам не належить.

У 90-ті рр., перебуваючи на порозі пробудження, ніхто й уявити не міг, що наступне десятиліття буде

часом розчарування в євангельському протестантизмі. Що ж робити? Головне тут не зациклюватися на старих моделях християнства. Джеймс Сміт, розмірковуючи на цю тему у своїй книзі, говорить про радикальну ортодоксію і виникаючу церкву [6, с. 13]. Ці дві хвилі, як армії з флангів, можуть принести перемогу євангельській церкві, в її битві за суспільство. У чому суть цих двох крил? Радикальна ортодоксія може оновити традицію, а ідея виникаючої церкви актуальна там, де традиція ще не застигла. Виклик реформації для євангельської церкви епохи постмодерну передбачає необхідність переосмислення її основ для того, щоб бути ефективною в сучасній епосі.

Література:

1. Брауэр Д. Церковь всегда реформирующаяся. В Философско-религиозные тетради. Тетрадь № 2. Материалы Первой Философско-религиозной Конференции. – М. : 2011.
2. Гончаров К. Ее величество традиция. В Форум 20. Двадцать лет религиозной свободы и активной миссии в постсоветском обществе. Итоги, проблемы, перспективы евангельских церквей. Материалы к дискуссиям / Редактор-составитель Михаил Черенков. – К. : «ДУХ І ЛІТЕРА», 2011.
3. Мак-Грат А. Введение в христианское богословие / А. Мак-Грат. – К., 1998.
4. Переслегин С. «Не исключено, что нас ждут новые темные века, когда кризис превратится в норму существования». Интервью. Режим доступа : <http://informburo.dn.ua/cgi-bin/iburo/start.cgi?info1=3588>.
5. Обращение к президенту. Режим доступа : <http://baptist.org.ru/news/main/view/obraschenie-k-prezidentu-gossii-34-sezd>.
6. Смит Дж. Церковь и постмодернизм. Как найти место в церкви Литару, Фуко и Деррида? – Черкасы : Коллоквиум, 2012.
7. Соловий Р. Появляющаяся церковь. Евангельское христианство перед вызовом постмодернизма. – Черкасы : Коллоквиум, 2014.
8. Смит Д. На пути в Эммаус. Надежда во времена неопределенности. – К. : Вікрита Біблія, ДУХ І ЛІТЕРА, 2011.
9. Тетерятников К. Типология традиций и форм в баптистской церкви в Украине. Режим доступа : <http://www.ideas4god.com/2015/02/04/tipologiya-tradicij-i-form-v-baptistskoj-cerkvi-v-ukraine>.